

ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ

ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ
ФАЛСАФА ВА ХУКУҚ

ИЖТИМОЙ - СИЁСИЙ, МАЪНАВИЙ - МАЪРИФИЙ,
ФАЛСАФИЙ - ХУҚУҚИЙ ЖУРНАЛ

3
2023

FALSAFA va HUQUQ
ФИЛОСОФИЯ u ПРАВО
PHILOSOPHY and LAW

МУНДАРИЖА:

Усманов М.Ш.	<i>Барқарор ривожланиш мақсадлари ва инсон ҳуқуқларини таъминлаш</i>	4
Абдураманов Х.Х.	<i>Ўзбекистонда демографик дивиденднинг шаклланиши ва ундан самарали фойдаланиш йўллари</i>	7
Ахмедов Э.К.	<i>Янги Ўзбекистондаги модернизациялаш жараёнларида бағрикенгликни таъминлаш</i>	12
Шоимов А.Р.	<i>Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида ёшларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллиги масалалари</i>	16
Юлдашев А.Э.	<i>Жадидчилик ҳаракатида давлат фуқаролик хизмати масаласи</i>	20
Хусанов Б.Э.	<i>Инсон - эстетик тарбиянинг асосий омили</i>	24
Исламходжаев Х.С.	<i>Административное право в системе публичного и частного права.</i>	28
Жиянмуратова Г.Ш.	<i>Ёшларни ижтимоий қўллаб-қувватлашнинг меъёрий-ҳуқуқий асослари</i>	35
Teshaboev M.M.	<i>Ijtimoiy adolat va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish tamoyillari</i>	39
Исмаилов Ж.Ж.	<i>«Мягкие» стратегии противодействия радикализации общества: опыт зарубежных стран</i>	43
Ихтиёров М.Р.	<i>Телевидениенг жамоатчилик фикрини шакллантиришидаги ижтимоий-фалсафий омиллари</i>	47
Мажидов Ш.А.	<i>Коррупциявий ҳуқуқбузарликлар ҳақида хабар берган шахслар тушунчасининг назарий масалалари</i>	51
Турабова С.К.	<i>Илмий баҳс – долзарб ижтимоий масалаларни ҳал этишининг мантиқий-эпистемик асоси</i>	55
Иззатуллаев Б.И.	<i>Ақш ташқи сиёсатида рақамли дипломатия тараққиётининг асосий босқичлари</i>	60
Ўлмасхўжаев З.А.	<i>“Давлат ва миллий хавфсизлик” тамойилини илмий тадқиқ этишининг назарий шарт шароитлари</i>	65
Насимов А.А.	<i>Ахборотлашган жамиятда ахлоқий қадриятларнинг ахборот хуружларини олдини олишидаги ўрни</i>	70
Мардиева М.	<i>Тилнинг жамиятдаги муҳим ўрни</i>	75
Маҳкамов Қ.	<i>Тарихий онг - миллий ижтимоий хотирани ривожлантириши омили</i>	79
Тургунова Н.Т.	<i>Ёшлар сиёсатини амалга оширувчи субъектларнинг ўзаро ҳамкорлиги</i>	83
Абдиев Ғ.Е.	<i>Янги Ўзбекистон ёшлари сиёсий онгини юксалтириши</i>	88
Камилов Ф.О.	<i>Ногиронлиги бўлган болаларни ижтимоий ҳимоя қилиш бўйича хориж тажрибаси</i>	93
Усенов Ж.	<i>Ёшларнинг миллий менталитетини шакллантиришида маънавий мероснинг аҳамияти</i>	98
Азамова М.	<i>История развития национальных видов спорта</i>	103
Утемуратова С.Ш.	<i>Экологияни жиноий-ҳуқуқий муҳофаза қилиш</i>	107
Ташаев Л.А.	<i>Ёшлар билан ишлашда ахлоқий идентикликнинг назарий-методологик тахлили</i>	111
Расулов Р.	<i>Ёшлар билан ишлашда тарбиянинг мафқурафий асослари.</i>	116
Хусанов Ғ.Е.	<i>Оиланинг маънавий-ахлоқий қадриятларни ривожлантиришидаги</i>	121

	<i>фалсафий негизлари</i>	
Таирова Г.М.	<i>Жинойят содир этилишининг сабабларига доир макро-социологик таълимотлар</i>	125
Абдуллаев Ж.А.	<i>Азизиддин Насафийнинг инсон келиб чиқиши ва абадий қайтиши масаласи ҳақидаги қарашлари</i>	130
Исламходжаева М.А.	<i>Сравнительный анализ защиты прав молодежи в зарубежных странах.</i>	135
Турғунбоев Ж.Ж.	<i>“Ақл марказ”ларини тадқиқ этишининг назарий- концептуал асослари</i>	138
Бутоев И.У.	<i>Соғлом турмуш тарзининг шаклланишида тарихий маънавий мероснинг ўрни</i>	143
Ҳожиев Р.Б.	<i>Креативлик феноменининг генезиси ва шаклланиши</i>	148
Абдуллаев И.А.	<i>Ёшлар ахлоқий маданиятини шакллантиришида умуминсоний маънавий мероснинг ўрни</i>	152
Нуруллаева Дж.С.	<i>Правовые аспекты управления международным спортивным движением</i>	157
Аметов А.Қ.	<i>Миллий маънавий қадриятлар – инсон қадрини улуғлаш омили</i>	162
Расулов Ҳ.М.	<i>Сиёсий жараёнларда сиёсий маданиятнинг намоён бўлиши хусусиятлари</i>	166
Мирджамалова Н.З.	<i>Хотин-қизларнинг соғлом турмуш тарзини шакллантиришининг педагогик асослари</i>	170
Улфатиллаева С.С.	<i>Ҳадис илми классификацияси</i>	175
Равшанов А.С.	<i>Баркамол авлодни тарбиялашда маънавият ва миллий қадриятларни ўрни</i>	180
Акилова Ў.М.	<i>Маърифатли жамият барпо этишининг маънавий омиллари</i>	185
Равшанова Г.А.	<i>Ўзбекистоннинг янгиланиши жараёнида фуқаролик жамиятини ривожлантиришида адолатли давлат зоясининг маънавий омиллари</i>	189
Алимухамевова Н.Я.	<i>Глобал интеграция жараёнларида маданиятлар хилма-хиллигини сақлаш масаласи</i>	193
Ботирова Ҳ.Э.	<i>Жанубий вилоятларда аграр соҳа ходимларининг маиший турмуши ва ижтимоий ҳимоялаш масалалари</i>	197
Мамадаминова Б. А.	<i>Ўрта асрларда ирригация тизимларининг ривожланиши ва тарихи</i>	202
Ҳакимова М.А.	<i>Ўзбекистон тараққиёти ва ёшлар маънавияти</i>	206
Ҳамраев С.	<i>Мулкдорлик ва тадбиркорлик фаолиятининг ижтимоий-фалсафий мазмуни</i>	211
Қиём Назаров	<i>Маънавият илми дарғаси</i>	215

ГЛОБАЛ ИНТЕГРАЦИЯ ЖАРАЁНЛАРИДА МАДАНИЯТЛАР ХИЛМА-ХИЛЛИГИНИ САҚЛАГАШ МАСАЛАСИ

Н.Я.Алимухамевова –
фалсафа фанлари
бўйича фалсафа доктори (PhD)

Давримизнинг парадоксал хусусияти шундан иборатки, глобаллашув давлатлар, халқлар ва маданиятларни яқинлашуви, замонавий технологиялар ривожини, оммавий маданиятни, турли кадриятларнинг тарқалиши ва миллий маданиятларга сингиши, маданий унификация жараёнларини жадаллашувига олиб келмоқда, аммо шу билан бирга турли мамлакатларда иқтисодиёт ва маънавий ҳаётда глобаллашувнинг намоён бўлишига қарши этномаданий жамоалар доимий тарзда норозилик билдириб келмоқдалар. Албатта бу норозиликлар ортида миллий ва маданий ўзига хосликни йўқотиш қўрқуви, «ўзлик»нинг йўқотилиши хавфи ётади, ҳатто давлат даражасида интеграцион жараёнларга миллатнинг мавжудлигига таҳдид сифатида қаралмоқда ва миллий идентикликни, миллий манфаатларни ҳимоя қилмоқдалар.

Глобаллашув жараёнлари ташқи ижтимоий макон интеграциялашувига олиб келди, лекин ички фарқланишларни кучайтирди. Глобал интеграция инсониятнинг сайёравий бирликка интилишини маданиятлар хилма-хиллигини сақлаган ҳолда йўналтириш зарур, бу жараённи инсон тараққиётининг умумий маданий ва цивилизация парадигмасини ўзгартирмасдан, миллий маданиятларнинг барча кадриятлар тизимини сифат жиҳатидан қайта кўриб чиқмасдан амалга ошириб бўлмайди. Миллий ўзликни англашни ўсиши, миллий идентиклик масалаларини долзарблашуви айнан янги глобал гомоген маданиятнинг ўрнатилиши мумкинлиги ва ушбу ҳолатга нисбатан ҳимоя воситаси сифатида бугунги кунда энг муҳим масалага айланган. Ўзбекистон мустақиллик йилларида ижтимоий-гуманитар фанлар олдидаги долзарб вазифалардан бири – бу жамиятнинг трансформациялашувида кечаётган ислохотларнинг миллий кадриятлар қайта ўзгаришига таъсири, ўзликни англаш масалаларида халқнинг миллат сифатида янгидан намоён бўлиш жараёнларидаги илмий назарий асосларни тадқиқ этиш асосий вазифа эди. Янги Ўзбекистонда миллий ривожланишдан миллий тараққиёт сари юз тутаётган жамиятимизнинг янгиланишида миллий идентификация жараёнини оптималлаштириш йўллари ва имкониятларини аниқлаш муҳимдир. «Хусусан, миллий ўзликимизни англаш, Ватанимизнинг қадимий ва бой тарихини ўрганиш, бу борада илмий-тадқиқот ишларини кучайтириш, гуманитар соҳа олимлари фаолиятини ҳар томонлама қўллаб-қувватлашимиз лозим»[1]лиги ушбу масаланинг аҳамиятини белгилайди.

Миллатнинг тараққиёти миллий бирликни вужудга келтирувчи ментал хусусиятлар ва «ўзликни англаш туйғуси»нинг ривожланганлигига бориб тақалади, миллий идентикликни бу икки компонентининг ижтимоий-маънавий жиҳатларини англашга асос бўлади, бу борада миллат манфаатларини ҳимоя қилган миллий ғоя фундаментал асос бўлиб хизмат қилади. Миллий идентиклик менталитет ва ўзликни англашни назарда тутганлиги сабабли, миллий хусусиятларни белгилашда бири иккинчисисиз мавжуд бўла олмайди. Давлат ҳужжатларида миллий идентиклик тушунчаси мавжуд эмас, лекин барчага маълумки миллий идентиклик миллий давлат легитимлигининг асоси ҳисобланади. Миллий давлатчилик ривожини нуктаи назаридан қаралганда, ўз тақдирини ўзи белгилаш масалалари миллий хавфсизлик призмаси орқали талқин этилади, аммо айнан миллий идентиклик унинг муҳим жиҳатидир. Миллий идентиклик миллий давлатлар легитимлигининг асосини ташкил этар экан, миллатнинг умумий ўтмиши, тарихий тақдирнинг бирлиги ҳақидаги тасаввурларни шакллантиради ва мустаҳкамлайди, токи бирлик ҳисси мавжуд экан, халқлар ўз миллий ўзига хослигини сақлаб қолишга интилиб, миллий идентикликни синфий, диний, маҳаллий фарқлардан юқори кўяр

экан, миллат ҳам мавжуб бўлади. Зеро, «ушбу йўналишдаги илмий тадқиқот ишларини фаоллаштириш, жамиятда ватанпарварлик ва ўз халқи билан ғурурланиш туйғусини шакллантириш миллий ўзликни англаш ҳиссини мустаҳкамлаш ва ватандошларимиз дунёқарашини кенгайтириш учун асос бўлиб хизмат қилади»[2].

Глобаллашув жараёнлари инсоният учун беқиёс янги имкониятлар билан бирга кутилмаган муаммоларни ҳам келтириб чиқараётгани, кескин кураш ва рақобат ҳукм сураётган бир даврда манфаатлар тўқнашуви кучайиб борар экан, миллий ўзлик ва маънавий кадриятларга қарши таҳдид ва хатарлар ҳам тобора ортиб бормоқда. Глобаллашув объектив жараён сифатида «фойда олиш», «моддий манфаатлар устунлиги» тамойилларига асосланганлиги ушбу жараённинг «маънавий қашшоқ»лигининг мезонидир. Ахборот глобаллашувининг сезиларли таъсири – телекоммуникатсияларнинг ривожини, интернетни ер юзини «забт» этганини ҳисобга олган ҳолда, одамларнинг, айниқса ёшларнинг ўз-ўзини англашига ижтимоий-психологик босим ниҳоятда кучайганлиги ҳаммамизга маълум. Бугун «маънавий қашшоқлик» хавфи ёшлар орасида айниқса юқори бўлиб, миллат тараққиётининг асосларини, миллий-маънавий меросини, маънавий кадриятларни барбод қилиши билан миллатни борлиқ сифатида мавжуд бўлишига раҳна солмоқда. Бундай шароитларда ёшларнинг миллий ўзига хослигини, миллий идентикликни сақлаш масаласи ўта долзарбдир.

Тадқиқотимизнинг яна бир муҳим тушунчаларидан бири «миллий идентиклик»дир. Миллий идентиклик идентикликнинг энг муҳим қисмларидан бири ҳисобланади. Идентиклик (лотинча (идентус) – айнанлик, мансублик, ўхшашлик) атамаси инсонни маълум бир ижтимоий гуруҳга мансублигини англаши ва тан олиши, ушбу гуруҳга хос бўлган маиший ва номаиший хулқ-атвор стереотипларини ўзлаштириши ва уларга амал қилишидир. Идентиклик идентификатсия жараёнида шаклланади. Инсонда идентификатсия муаммоси инсоннинг мавжудлиги, экзистенция муаммоси бўлиб, ўзини ўзи англаш, менталитет, ўзини бошқалардан фарқлаш, ўзи ким эканлигини тушуниш истаги билан бирга намоён бўлади ва бу истак онтологик эҳтиёждир. Инсон ижтимоийлашув жараёнида жамиятнинг аъзоси сифатида шаклланар экан, у улкан тизимни бир қисми, маълум бир маданиятни ташувчиси эканини англайди, унда дахлдорлик, айнанлик, мансублик хисси шаклланади.

Замонавий Ғарб илмий тафаккурида идентиклик ва хусусан миллий идентиклик муаммосига эътибор 1970 йилларда кучайди, шу даврда «идентиклик» атамаси ижтимоий-гуманитар фанлар луғатига киритилган эди[3]. Идентиклик ва ўзликни англаш инқирози муаммоси айнан шу давргача биринчи бўлиб психология фани томонидан кун тартибига қўйилган ва психоанализ йўналишининг асосчилари З.Фрейд, Э.Эриксон ва Э.Фромм номлари билан боғлиқ эди. Ушбу муаммо фалсафа, шу жумладан постмодернизм томонидан қабул қилинган ва инсон онги ва фаолиятининг маркази сифатида «Мен ресурслари»нинг интиҳоси башорат қилинган эди. Умуман олганда идентиклик, Ш.Мадаева таъкидлашича, «.....фалсафанинг абадий предмети бўлган борлиқ ва тафаккур муносабати масаласи ўтган асрда айнан идентиклик воситаси орқали ҳал этилди. Аниқроғи борлиқнинг ўхшашлик ва фарқлилик, айнанлик яъни идентиклик атрибутлари тафаккур воситасида туркумлашиши, шунингдек, борлиққа бўлган муносабат идентиклик орқали ижтимоийлашувни ташкил этиши муаммолари XX аср фалсафаси диққат марказида турди»[4].

Инсонда ўз-ўзини англаш, ўзини бошқалардан фарқлаш, ўзи ким эканлигини тушуниш, насл-насабини билишга эҳтиёжи доим мавжуд бўлган. Ушбу эҳтиёж индивид учун асосий ҳисобланади, ўзини муайян маданият билан идентификатсия қилиш инсон менталлигини, унинг ҳаётий кадриятларини белгилайди. Бундан ташқари, миллий идентиклик – маданий тажрибани сақлаш ва давом эттиришда муҳим восита ҳисобланади. Шундай қилиб, миллий идентиклик туфайли, биринчидан, индивид ўзини бошқалар билан қиёслаш орқали ўз этник Менини мустаҳкамлашга кодир бўлади, иккинчидан, этник жамоалар ўз маданий анъаналари, кадриятлари, одатларини сақлаш имкониятига эга бўлади.

Идентиклик бу диссепатив тизим, у ночизиклилик, беқарорлик ҳолатига ўтар экан, бу муаммо инсон борлиғи моҳиятининг асосларини долзарблаштириб, бифуркациянинг бир эҳтимолий варианты сифатида глобал идентиклик масаласини кун тартибига олиб чиқмоқда. Бу ҳолат нафақат ҳар бир инсон ва ҳар бир маданият учун айнанлик ва фарқлилик нуқтаи назаридан муҳим бўлган «Биз киммиз?», «Бизнинг бошқалардан фарқимиз нима?» саволлари, балки «Инсон нима?» деган, инсон борлиғи билан боғлиқ энг чуқур метафизик савол ушбу масаланинг якуний асоси сифатида энг муҳим масалага айланган. Шу муносабат билан мураккаблашиб, диссепатив тизим сифатида кўпвариантлилик даражасига ўтган инсонлар, ижтимоий гуруҳларнинг мансублик ва айнанлик масалалари ижтимоий фалсафа, социология, психология, политология фанларининг кун тартибига кўйилган долзарб муаммога айланди. Нима учун бугунги кунда идентиклик мураккаблашиб бормоқда? Нима учун «идентиклик инқирози» юзага келмоқда? Э.Эриксон «идентиклик инқирози» жамиятнинг ижтимоий–маданий трансформацияси ва этник мансубликни сақлаб қолишга интилишлар натижасида вужудга келишини таҳлил қилган эди. Жамият тараққиётидаги ночизиклилик, ноаниқликлар, эртанги кунга ишончсизлик ҳиссини кучайиши, ижтимоий бўҳронлар, жамият трансформацияси идентикликни ўзгарувчанлигига олиб келди. Идентиклик ижтимоий-маданий барқарорликни таъминловчи муҳим омил сифатида ижтимоий тузилмадаги ўзгаришларга сезувчан бўлиб, флуктуациялар таъсирида узлуксиз трансформацияга учрамоқда. Минглаб инсонлар мураккаб ижтимоий жараёнларда, жамият тузилмасидаги ўзгаришларга боғлиқ ҳолда индентикликни йўқотиб ва яна қайтадан тиклашга уринмоқдалар, чунки ижтимоий трансформациялар янги идентикликни тақозо қилмоқда, «фойда олиш», «моддий манфаатлар устунлиги» тамойиллари ҳукм сураётган давримизда турли идентиклар орасидаги танлов индивиднинг манфаатлари, интилишлари ва мақсадларига қараб амалга оширилмоқда.

Глобаллашув объектив жараён сифатида «фойда олиш», «моддий манфаатлар устунлиги» тамойилларига асосланганлиги ушбу жараённинг «маънавий қашшоқ»лигининг мезонидир. Бугун «маънавий қашшоқлик» хавфи ёшлар орасида айниқса юқори бўлиб, миллат тараққиётининг асосларини, милли-маънавий меросни, маънавий кадриятларни барбод қилиши билан миллатни борлиқ сифатида мавжуд бўлишига раҳна солмоқда. Идентикликнинг характери, кўлами, жадаллиги, кишиларни йўналтириш ва сафарбар қилиш қобилияти жамият тараққиётида ижтимоий манба бўлиб, фуқаролар идентиклигини шакллантириш давлат яхлитлиги ва жамият барқарорлигини сақлаш шартидир. Фуқаролар хулқ-атворини йўналтириш ва тартибга солиш учун дастуриламал бўлиб хизмат қиладиган янги кадрият йўналишларини, миллий ғурурни шакллантирувчи, миллий идентикликни қайта ва қайта яратишга қодир миллий идеаллар, миллий мафқурани ривожлантириш борасида алоҳида тадқиқотлар олиб борилишини тақозо этади.

АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республкаси Президентининг Олий Мажлисга Мйрожаатномаси // «Халқ сўзи», 2018 йил 29 декабрь.
2. Балибар Э., Валлерстайн И. Раса, natsiya, класс. Двйсмысленные идентичности. М., 2003;
3. Байман З. Индивидуализированное общество. М., 2002;
4. Бергер & П., Лйкман Т. Социальное констрйирование реальности. Трактат по социологии знания. М., 1995;
5. Мадаева Ш.О. Идентиклик антропологияси. Тошкент, «НОШИР», 2015. – Б.25
6. Алимухамедова Н.Я. Этномиллий концепцияларнинг таҳлил этишда анъанавий ёндашувлар // “ЎЗМУ хабарлари”. № 1/2/1 – Тошкент: 2022. 75-78 бетлар.

РЕЗЮМЕ:

Мақолада глобаллашув инсониятнинг сайёравий бирликка интилишини маданиятлар хилма-хиллигини сақлаган ҳолда йўналтириш зарурлиги, бу жараёни инсон тараққиётининг умумий маданий ва цивилизацион парадигмасини ўзгартирмасдан, миллий маданиятларнинг барча қадриятлар тизимини сифат жиҳатидан қайта кўриб чиқмасдан амалга ошириб бўлмаслиги масаласи кўриб чиқилган.

Калит сўзлар: глобаллашув, миллат, миллий юксалиш, миллий идентификация, идентиклик, этник маданият.

РЕЗЮМЕ:

В статье рассматривается необходимость сохранения разнообразия культур в процессах глобализации, этот процесс не может быть реализован без изменения общекультурной и цивилизационной парадигмы развития, без качественного переосмысления всей ценностной системы национальных культур.

Ключевые слова: глобализация, нация, национальный прогресс, идентификация, идентичность, национальная идентичность, этническая культура.

RESUME:

The article examines the need to preserve the diversity of cultures in the processes of globalization; this process cannot be implemented without changing the general cultural and civilizational development paradigm, without a qualitative rethinking of the entire value system of national cultures.

Key words: globalization, nation, national pride, national identity, identity, ethnic culture